Mehmet Polatel – 1915 Soykırımı ve Mülkiyet Gaspı

Posted on 15/04/2022

Mülkiyet gaspı Ermeni soykırımının doğrudan bir parçasıdır. Ermenilerin hem bireysel hem de toplu olarak mülksüzleştirilmelerini ve sahip oldukları varlıkların dağıtımını içeren mülkiyet gaspı, doğrudan Ermeniliğin imhası ile ilişkilidir. Bu bağlamda, on binlerce ev, tarla, bahçe gibi taşınmaza ve sabundan basmalık kumaşa çeşitli taşınır mala devletin çizdiği mülksüzleştirme ve dağıtım çerçevesi kapsamında el konulması öngörülmüştür. Kilise, manastır, okul gibi Ermeni kimliğinin kamusal alandaki simgelerine de soykırımsal ekonomik şiddet çerçevesinde kimi yerlerde devlet, kimi yerlerde yerel aktörler tarafından el konulmuştur. Toplumsal ve tarihsel anlamlarından arındırılan bu mekanlar devlet tarafından hapishane ya da karakol gibi yapılara dönüştürülmüş, yerel aktörler tarafından gasp edilenlerse gasp edenlerin şahsi çıkar ve arzuları doğrultusunda kullanılmıştır.

Osmanlı hükümeti, 30 Mayıs 1915 tarihli tehcire dair kabine kararından itibaren Ermeni mülklerinin idaresi ve dağıtımına yönelik ‘yasal’ kararlar almış ve emirler vermiştir. Devletin Ermeni mallarının gaspını ve el değiştirmesini yasalarla düzenleme girişiminin ardında iki temel amaç olduğu düşünülebilir. Bu amaçlardan biri el koyma sürecine yasalar üzerinden meşruiyet kazandırmak, diğeri ise malların paylaşımında merkezin kontrolünü sağlamaktır. Bir başka deyişle, devlet, mülklere el konulması ve bunların dağıtımı ve satımı gibi süreçlerin kendi gözetiminde ve kendi kararları doğrultusunda yapılmasına çaba göstermiştir. Bu doğrultuda imparatorluk genelinde, Ermeni mallarının tek tek tespit edilip kayıt altına alınarak devletin mülkü haline getirilmesi için otuz üç tane tasfiye komisyonu kurmuştur. Ermeni mülklerini devlet adına mühürleyip korunmasını sağlayan komisyonlar, mülklerin detayları konusunda defterler tutmuşlardır. El konan malların sahiplerine, bulundukları konuma ve değerlerine ilişkin bilgilerin bu defterlere kaydedilmesi, devlet

tarafından bu sürecin nasıl titizlikle ele alındığını göstermektedir.

Peki devlet sürülmesi öngörülen bir milyondan fazla Ermeni'ye ait yüz binlerce mülk ile ne yapmayı planlıyordu? Bu bağlamda, devletin bu mülklerin hangi biçimde ve kimler arasında paylaşılacağına dair bir çerçeve oluşturma çabasının soykırımın erken safhalarında ortaya çıktığı söylenebilir. 30 Mayıs tarihli kabine kararına ve 10 Haziran talimnamesine bakıldığında, devletin Ermenilerden boşaltılan yerlere Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen Müslüman muhacirlerin yerleştirilmesini amaçladığı açıkça görülmektedir. Ermeni mallarından muhacirlere ev, arazi, dükkan dışında elbise, yiyecek gibi maddeler de dağıtılmıştır. İttihat ve Terakki'nin Anadolu'yu Müslümanlaştırma/Türkleştirme politikasıyla da uyumlu olan bu süreç, aynı zamanda detaylı bir demografik ve toplumsal mühendislik yaklaşımını da içermektedir. Savaşın ikinci yarısından itibaren, devlet, imparatorluğun Doğu vilayetlerinde Kürt nüfusun dengesini kontrol altında tutmaya çalışmış, Ermenilerin kırımından sonra Kürtlerin çoğunluğu sağlayacağı bir gücü elinde bulundurmalarını önlemek için muhacirleri bu bölgelere yerleştirmeye, bazı Kürt nüfusu da iç bölgelere sürmeye çaba göstermiştir. Bu çok boyutlu iskan politikasının temel amacı Ermenilerden arındırılan toprakları Türkleştirerek bölgeye yeni bir kimlik kazandırmaktır.

Türkleştirme/Müslümanlaştırma politikasına ek olarak, Ermeni malları İttihatçıların 1913 yılından itibaren çerçevesini çizdikleri ve uygulamaya koydukları, gayrimüslimlerin ekonomik alandan tasfiyesini öngören ekonominin millileştirilmesi siyaseti için de kullanılmıştır. Bu kapsamda, Ermenilere ait üretim araçları, imalathaneler ve fabrikalar devlet tarafından Türk/Müslüman girişimcilere dağıtılmıştır. Bir başka deyişle, oluşmaya başlayan Türk burjuvazisi için Ermeni malları 'ilk sermaye' işlevi görmüştür. Erken cumhuriyet dönemi boyunca devam edecek bu uygulama sonucu bizatihi devlet tarafından oluşturulmuş ve devlet politikalarıyla şekillenmiş bir burjuvazi inşa edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber, devlet, bu mülkleri, özellikle zayıf olduğu yerlerde kendi kapasitesini artırma aracı olarak kullanmış, Ermenilere ait kilise, manastır, mezarlık gibi yapıların üzerinde hapishane, karakol, hükümet konakları yükselmiştir. Böylece devlet hem bu

yapıların kimliğini ve sembolik değerini yeniden belirlemiş, hem de altyapı araçlarını güçlendirmiştir.

Ermeni mallarının gaspı soykırımsal şiddetin gerçekleştirilmesi açısından da önemliydi. Yerel aktörlerin soykırım süreçlerine katılımında ideolojik etmenler kadar, şahsi zenginleşme gibi maddi etmenler de rol oynamıştır. Bu açıdan, soykırımın yerelde örgütleyicisi olan pek çok kimsenin bu süreçte ciddi biçimde zenginleştiğini akılda bulundurmak gerekir. Diyarbakır valisi Doktor Reşid'den milis kuvvetlerinin önemli figürlerinden Çerkes Ahmet'e, soykırıma doğrudan katılan pek çok aktör, devletin Ermeni mallarına kurumlar üzerinden el koyup merkezi politikalar doğrultusunda dağıtma politikasına karşı durarak Ermeni mallarına doğrudan el koymuşlardır. Bu durum, zaman içinde devletle soykırımın yerelde uygulayıcısı olan aktörler arasında gerilim de yaratmıştır. Mülkler üzerinde tek yetkili olmak ve bunların dağıtım ve idaresini elinde tutmak isteyen devlet, bu girişimleri engellemek maksadıyla emirler göndermiş ancak ilk etapta sert önlemler almaktan kaçınmıştır. Savaşın ilerleyen yıllarında hükümet, bu yolsuzluk girişimlerini yargılamaya başlamış, soruşturmalar açmıştır. Katliamlara katılan ya da soykırımın yereldeki örgütleyicileri olan kimi devlet görevlileri ve milisler, devletten mal kaçırmak, yağma ve gasplara göz yummak suçlamalarıyla yargılanmışlardır, ama bu davaların hiçbirinde söz konusu kimselerin işledikleri cinayetlerin hesabı sorulmamıştır. Sanıklar, Ermeni mallarının yağmalanmasından ve gasp edilmesinden suçlu bulunmalarına rağmen, tahkikat komisyonu bu malların asıl sahiplerine iadesine gerek görmemiştir.

Ermeni mallarının bölüşümü, şiddetin uygulayıcıları ve örgütleyicilerinin işbirliklerinin sağlanmasının ötesinde, soykırım politikalarının sıradan insanlar nezdinde meşrulaştırılmasında ve halkın sürece ilişkin tutumunun etkilenmesinde de belirleyici olmuştur. Emval-i metruke komisyonlarınca çeşitli merkezlerde taşınır mal ve hayvanların dağıtımı için kurulan müzayedeler geniş halk kitlelerinin el konan Ermeni mallarının paylaşımına katılmalarına olanak vermiş ve yoğun ilgi görmüştür. Fiziksel şiddete doğrudan katılmasalar da ekonomik şiddetin bu en sıradan biçimine katılmaktan imtina etmeyen

binlerce insan soykırım sürecinden devlete yakınlıklarının ve yereldeki konumlarının elverdiği ölçüde ekonomik kazanç sağlamışlardır.

Ermeni mallarının gaspı ve paylaşımı soykırım politikasının yürütülmesi açısından devletin şiddet mekanizmasını işletebilmesini, fiziksel şiddete katılan aktörlerin katılımının devamlılığını sağlamasını ve farklı halk kesimlerinin rızasını almasını kolaylaştırmıştır. Öte yandan, bu gasp ve paylaşım süreci soykırımın sadece aracı olarak görülemez. Ermeni varlığının materyal izlerini taşıyan ve Ermeni kimliğinin bir parçası olan şahsi ve topluma ait mallar Ermeniliğin imhasını amaçlayan soykırım şiddeti tarafından özel olarak hedef seçilmişlerdir.

Kaynak: baslangicdergi.org